

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 58 - 95, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/82/2000

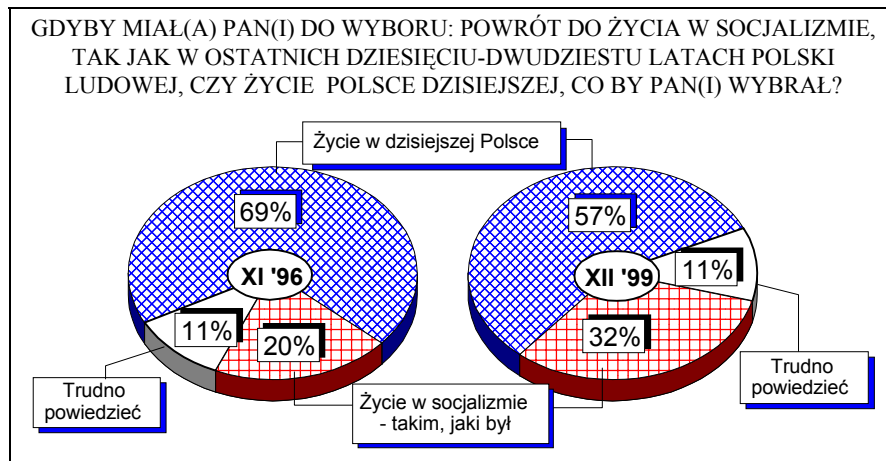
KTO WOLAŁBY ŻYĆ W PRL?

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, MAJ 2000

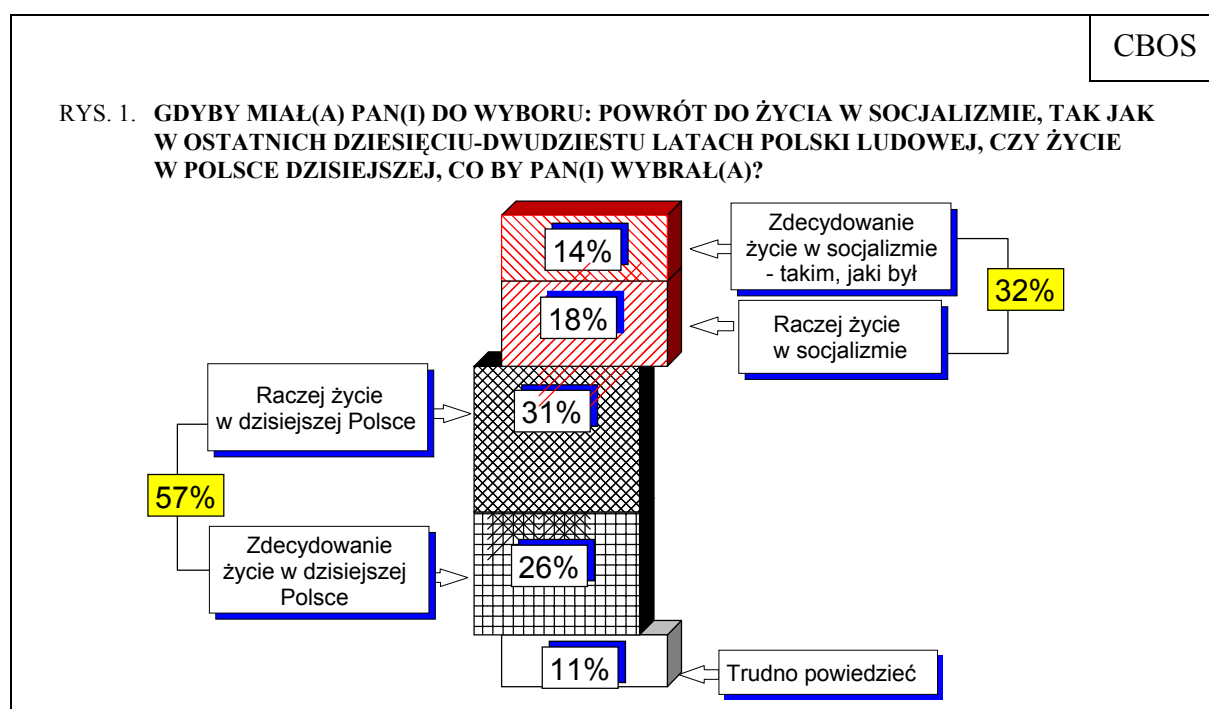
PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- Co trzeci badany wolałby żyć w Polsce Ludowej niż w dzisiejszej Polsce. W porównaniu z rokiem '96 liczba osób składających taką deklarację wzrosła o 12 punktów procentowych. Zapewne związane to jest z wyraźnym spadkiem nastrojów społecznych, jaki obserwujemy od początku ubiegłego roku.

- Najwięcej badanych przedkładających życie w realnym socjalizmie nad życie w dzisiejszej Polsce jest wśród rolników (53% z nich, gdyby miało do wyboru, wybrałoby życie w PRL, 28% zaś - życie w III RP). Do grup, w których nieznacznie przeważają osoby opowiadające się za życiem w Polsce Ludowej, należą renciści (odpowiednio 48% wobec 42%), a także bezrobotni (45% wobec 41%). Emeryci nieco rzadziej deklarują, że woleliby życie w PRL niż w dzisiejszej Polsce (41% wobec 50%). W pozostałych grupach atrakcyjność życia w Polsce Ludowej jest już wyraźnie mniejsza. Preferuje je mniej więcej tylko co trzeci robotnik i co piąty pracownik umysłowy niższego szczebla. Grupami najbardziej zdecydowanie wybierającymi życie w dzisiejszej Polsce są pracujący na własny rachunek poza rolnictwem (80%) oraz kadra kierownicza i inteligencja (87%).
- Tęsknota za życiem w PRL wyrażana była tym częściej, im gorsza ocena własnych warunków materialnych, bardziej lewicowe poglądy polityczne, niższy poziom wykształcenia, niższe dochody na osobę w rodzinie, mniejsza miejscowość, w której mieszkają badani i starszy wiek. Czynnikiem decydującym o takim lub innym wyborze były poglądy polityczne i zadowolenie z sytuacji materialnej.

Minęło dziesięć lat odkąd PRL, państwo „realnego socjalizmu” z gospodarką centralnie sterowaną, przekształcił się w państwo demokratyczne o gospodarce rynkowej. Skutki procesu transformacji nie dla wszystkich okazały się korzystne, nie wszyscy z równą łatwością przystosowali się do nowej sytuacji. Z wielu powodów część Polaków z sympatią wspomina czasy PRL-u, uważa, że wtedy żyło się im lepiej, twierdzi, że wolałoby życie w realnym socjalizmie niż w dzisiejszej Polsce. Niekiedy mówi się o swoistej nostalgii za PRL-em. W jednym z badań¹ podjęliśmy próbę określenia zasięgu tego zjawiska.

¹ Badanie „Państwo i obywatel” przeprowadzono w dniach 3-15 grudnia ‘99 na liczącej 1522 osoby reprezentatywnej próbie losowo-adresowej dorosłych mieszkańców Polski.

Po dziesięciu latach transformacji ustrojowej tylko co czwarty dorosły Polak (26%) nie ma wątpliwości co do tego, że wolałby żyć w dzisiejszej Polsce niż w PRL. Łącznie z tymi, którzy odpowiedzieli „raczej w dzisiejszej Polsce”, liczba preferujących życie w obecnych warunkach przekracza połowę ogółu badanych (57%). Natomiast co trzeci ankietowany (32%) „zdecydowanie” bądź „raczej” przedkłada życie w realnym socjalizmie nad życie w dzisiejszej Polsce. Kim są ci ludzie? Spróbujemy przedstawić „społeczną mapę” tak określonej nostalgii za PRL-em².

Najwięcej badanych wybierających „powrót do życia w socjalizmie” znajdujemy wśród rolników. Ponad połowa (53%) z nich składa taką deklarację, podczas gdy zaledwie 28% wolałoby życie w dzisiejszej Polsce. Ten wynik nie zaskakuje, gdyż rolnicy już od początku dekady są niezmiennie najbardziej krytyczni wobec przemian. Warto też wspomnieć, że w badaniu CBOS „Rolnicy ‘92” na pytanie, kiedy rolnikom żyło się najlepiej, 80% ankietowanych z tej grupy wskazało „dekadę gierkowską”, a tylko 1% - „po roku 1990”³. Równocześnie prawie trzy czwarte badanych rolników uważało, że „polityka rządu nie służy dobrze polskiej wsi”. Wyniki innego sondażu⁴ wskazują, że w roku ’99 odsetek ten wzrósł do 85%.

Poza rolnikami, do grup nieznacznie częściej opowiadających się za życiem w Polsce Ludowej niż życiem w dzisiejszej Polsce należą renciści (48% wskazań za życiem w PRL wobec 42% - w III RP), a także bezrobotni (odpowiednio 45% wobec 41%). Emeryci nieco rzadziej deklarują, że woleliby życie w PRL niż w dzisiejszej Polsce (41% wobec 50%). W pozostałych grupach atrakcyjność życia w Polsce Ludowej jest już wyraźnie mniejsza. Preferuje je mniej więcej co trzeci robotnik niewykwalifikowany (37%, podczas gdy 58% wybrałoby życie w dzisiejszej Polsce) i wykwalifikowany (odpowiednio 30% wobec 60%) oraz co piąty pracownik umysłowy niższego szczebla (19% wobec 71%). Grupami najbardziej jednomyślnie preferującymi życie w dzisiejszej Polsce są osoby pracujące na własny rachunek (80%) oraz kadra kierownicza i inteligencja (87%).

² Szczegółowe dane zawiera tabela aneksowa.

³ *Rolnicy ‘92. Rolnicy wobec zmian systemowych*, pod red. A. Rosnera, CBOS, Warszawa 1993.

⁴ Badanie ISP cyt. za: J. Wilkin, *Postrzeganie przez ludność wiejską roli państwa*, w: *Chłop, rolnik, farmer?*, ISP, Warszawa 2000.

Przynależność społeczno-zawodowa w znacznej mierze wiąże się z wykształceniem. Jeśli więc weźmiemy pod uwagę ten czynnik, okazuje się, że różnicuje on bardzo wyraźnie odpowiedzi badanych. Wśród osób mających wykształcenie jedynie podstawowe dokładnie połowa wybrałaby życie w realnym socjalizmie, a 40% - w dzisiejszej Polsce. Ankietowani z wykształceniem zasadniczym zawodowym w większości woleliby żyć w obecnej Polsce (52% wobec 34% opowiadających się za socjalizmem - takim, jaki był), natomiast w grupie osób z wyższym wykształceniem proporcje te wynoszą 87% wobec 10%.

Życie w realnym socjalizmie niezmiernie rzadko wybierali uczniowie i studenci (5% wskazań), większość z nich (75%) opowiedziała się za życiem w dzisiejszej rzeczywistości. Jednak jeśli spojrzymy na odpowiedzi, jakich udzieliło pokolenie, które weszło w dorosłe życie już po przełomie roku '89, a więc ci, którzy mają obecnie mniej niż 30 lat, okazuje się, że „życie w socjalizmie - takim, jaki był” jest atrakcyjniejsze od obecnych warunków dla co szóstego badanego.

Zapewne nie jest zaskoczeniem stwierdzenie, że ludzie zadowoleni ze swojej sytuacji materialnej woleliby żyć w dzisiejszej Polsce. Tylko co dziesiąty badany z tej grupy wybrałby życie w realnym socjalizmie. Natomiast ci, którzy określają swoją sytuację materialną jako złą, mają podzielone opinie w tej sprawie (49% wolałoby żyć w Polsce Ludowej, 40% zaś - mimo niezadowolenia z obecnych materialnych warunków życia - w III Rzeczypospolitej).

Wybór opcji: życie w dzisiejszej Polsce *versus* życie w Polsce Ludowej różnicuje w pewnym stopniu także miejsce zamieszkania. Wprawdzie we wszystkich kategoriach miejscowości przeważa opowiadanie się za dzisiejszą Polską, jednak przewaga ta jest najmniejsza wśród mieszkańców wsi (pamiętamy stanowisko w tej kwestii rolników). Wybór Polski Ludowej jest dość częsty także w miastach małych (35% wskazań wobec 59% na opcję przeciwną) i średniej wielkości (35% wobec 54%). Natomiast mieszkańcy dużych i największych miast w zdecydowanej większości opowiadają się za dzisiejszą Polską (odpowiednio 73% i 68%).

Czynnikiem silnie różnicującym wybór opcji: życie w socjalizmie - takim, jaki był *versus* życie w dzisiejszej Polsce, są oczywiście poglądy polityczne badanych. Nostalgia za PRL-em, czyli preferowanie życia w socjalizmie występuje przede wszystkim wśród tych, którzy określają swoje poglądy polityczne jako lewicowe. Nawet jednak w tej grupie nieco więcej badanych wybrałoby życie w dzisiejszej Polsce (46%) niż w PRL (44%). Z drugiej strony co ósmy ankietowany o poglądach prawicowych (13%) wolałby życie w Polsce Ludowej (wobec 81% wybierających obecną rzeczywistość).

Spróbujemy uporządkować tę „społeczną mapę” nostalgii za PRL-em według tego, które z omówionych wyznaczników położenia społecznego badanych lub ich cech demograficznych są silniej, a które słabiej związane z odczuwaniem tej nostalgii.

		CBOS
<i>Gdyby miał(a) Pan(i) do wyboru: powrót do życia w socjalizmie, tak jak w ostatnich dziesięciu-dwudziestu latach Polski Ludowej, czy życie w Polsce dzisiejszej, co by Pan(i) wybrał(a)?</i> Odpowiedzi „życie w socjalizmie - takim, jaki był” wybierane były tym częściej, im:		
		<u>Wartość współczynnika korelacji (r Pearsona)</u>
- gorsza ocena własnych warunków materialnych		0,38
- bardziej lewicowe poglądy polityczne ⁵		0,35
- niższy poziom wykształcenia		0,34
- niższe dochody na osobę w rodzinie		0,29
- mniejsza miejscowość, w której mieszkają badani		0,20
- starszy wiek		0,19
Wszystkie współczynniki istotne na poziomie 0,01		

Najsilniejsze statystycznie związki zachodzą między wyborem, jakiego dokonali badani, a oceną własnych warunków materialnych, poglądami politycznymi i poziomem wykształcenia. Wskazuje to, **w jakich grupach** przede wszystkim występują takie, a nie inne

⁵ Mierzone na skali od 1 (poglądy lewicowe) do 7 (poglądy prawicowe).

wybory, nie daje natomiast odpowiedzi na pytanie, co o nich **decyduje**, gdyż te cechy są ze sobą nawzajem powiązane. Na przykład istotny związek występuje między wykształceniem a wiekiem, dochodami i zadowoleniem z własnej sytuacji materialnej, a także wielkością miejsca zamieszkania.

Dokładniejsza analiza⁶ wykazała, że największy wpływ, tzw. czysty („netto”), czyli niezależny od innych czynników, wywierają tu poglądy polityczne i zadowolenie z własnej sytuacji materialnej. Oddziaływanie wykształcenia i wieku jest już znacznie mniejsze, natomiast dochody na osobę w rodzinie oraz miejsce zamieszkania wpływają w znikomym stopniu, choć statystycznie istotnym.

		CBOS
<i>Wynik analizy regresji</i>		
<u>Zmienne zależne:</u> odpowiedzi na pytanie: <i>Gdyby miał(a) Pan(i) do wyboru: powrót do życia w socjalizmie - tak jak w ostatnich dziesięciu-dwudziestu latach Polski Ludowej, czy życie w Polsce dzisiejszej, co by Pan(i) wybrał(a)?</i>		
<u>Zmienne niezależne:</u>	Standardowy współczynnik regresji (β)	
- zadowolenie z sytuacji materialnej	0,20**	
- poglądy polityczne	0,32**	
- wykształcenie	0,17**	
- wiek	0,12**	
- dochody na osobę w rodzinie	0,08*	
- miejsce zamieszkania	0,06*	
Procent wyjaśnianej wariancji (R^2)		0,30

** Istotne na poziomie 0,01

* Istotne na poziomie 0,05

Wydawałoby się, iż deklaracja: *mając do wyboru życie w realnym socjalizmie lub w dzisiejszej Polsce wybrałbym realny socjalizm*, jest jednoznaczna ze stwierdzeniem, że nie warto było dziesięć lat temu zmieniać ustroju. Tymczasem tak nie jest.

⁶ Zastosowano analizę regresji metodą *stepwise*.

Tabela 1

Gdyby miał Pan(i) do wyboru: powrót do życia w socjalizmie, tak jak w ostatnich dziesięciu-dwudziestu latach Polski Ludowej, czy życie w Polsce dzisiejszej, co by Pan(i) wybrał?	Czy z perspektywy czasu może Pan(i) powiedzieć, że warto czy też nie warto było 10 lat temu zmieniać ustrój w Polsce ⁷ ?		
	Warto	Nie warto	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Życie w socjalizmie	37	50	13
Życie w dzisiejszej Polsce	92	4	4
Trudno powiedzieć	58	12	30

Jak się okazuje, tylko optujący za dzisiejszą Polską są konsekwentni w swych wypowiedziach. Natomiast o zwolennikach opcji przeciwnej można powiedzieć, że znaczną ich częścią targają sprzeczne uczucia. Ponad jedna trzecia osób preferujących życie w PRL uważa, iż mimo wszystko warto było zmieniać ustrój. Przepuszczalnie więc przynajmniej dla części z nich deklaracje o preferowaniu życia w PRL-u są w większym stopniu wyrazem stosunku do sytuacji bieżącej niż przemyślanej oceny o charakterze historycznym.

Za takim przypuszczeniem przemawia między innymi to, że wybór opcji „życie w socjalizmie” często idzie w parze z krytycznym stosunkiem do funkcjonowania demokracji w Polsce, podczas gdy badani zadowoleni ze sposobu, w jaki ona funkcjonuje, w zdecydowanej większości woleliby życie w dzisiejszej rzeczywistości.

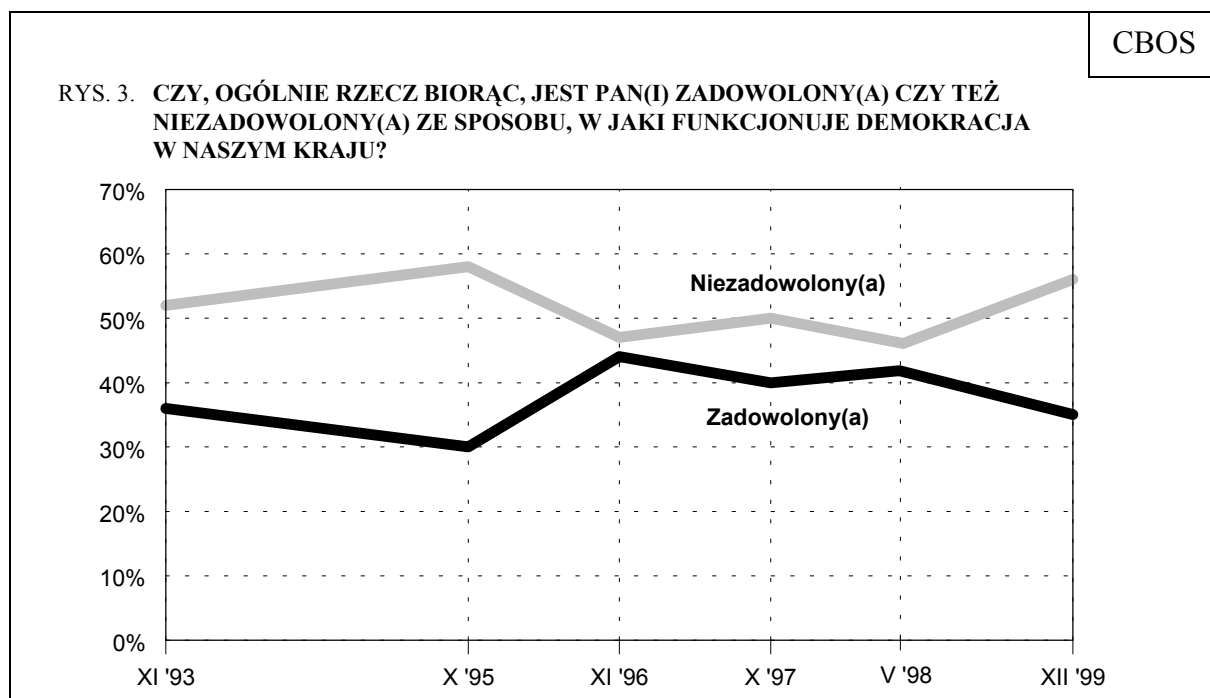
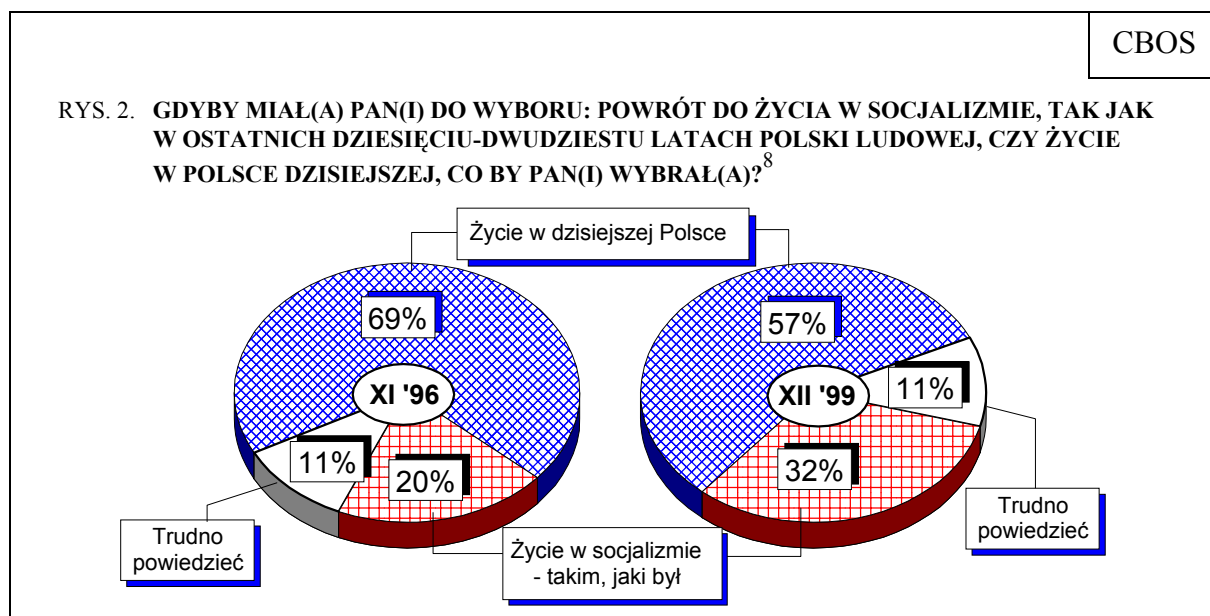
Tabela 2

Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) czy też niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w naszym kraju?	Gdyby miała Pan(i) do wyboru: powrót do życia w socjalizmie tak, jak w ostatnich dziesięciu - dwudziestu latach polski ludowej, czy życie Polsce dzisiejszej, co by Pan(i) wybrał?		
	Życie w socjalizmie	Życie w dzisiejszej Polsce	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Zadowolony(a)	11	83	6
Niezadowolony(a)	44	44	12
Trudno powiedzieć	35	40	25

Nawet jednak osoby niezadowolone ze sposobu funkcjonowania demokracji w naszym kraju równie często wskazują na życie w dzisiejszej Polsce, jak i na życie w PRL.

⁷ Pytanie to zamieszczone było w innej części kwestionariusza, przedzielone dłuższą rozmową na inne tematy.

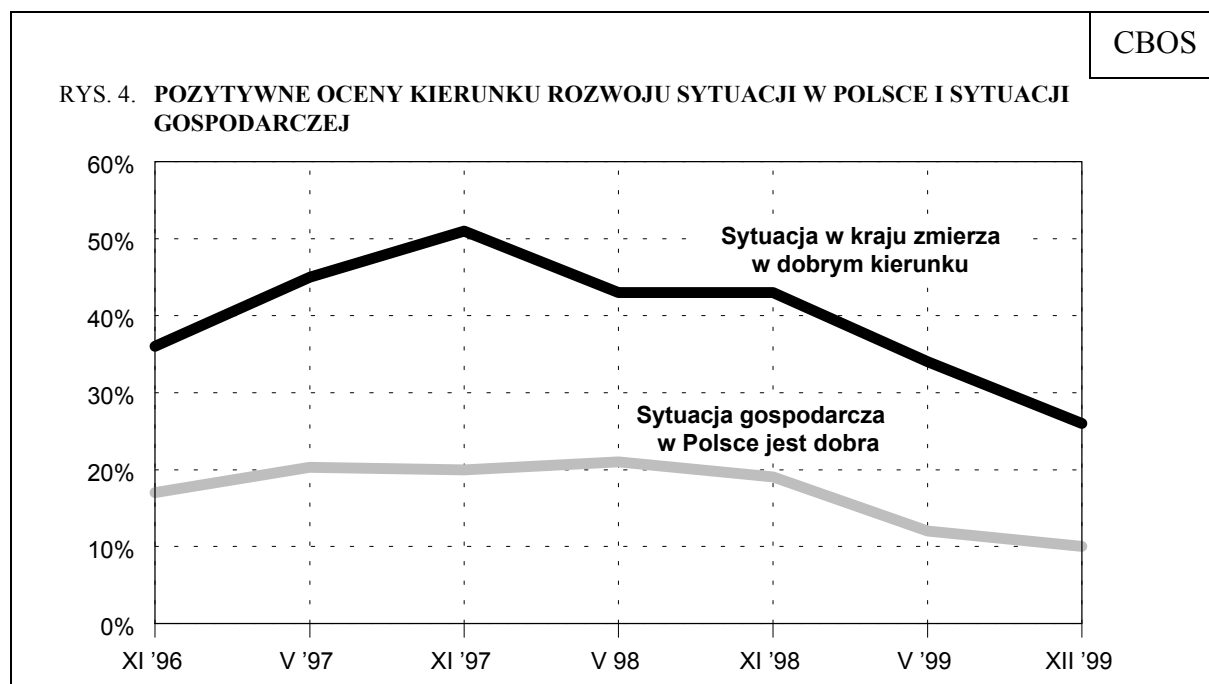
Potwierdzeniem tego, że preferowanie życia w PRL może wynikać z krytycznej oceny bieżącej sytuacji, jest to, że w roku '96 - najlepszym ekonomicznie okresie mijającej dekady - nostalgię za PRL-em odczuwało wyraźnie mniej Polaków niż w końcu roku '99. W tym samym czasie znacznie lepsze były oceny funkcjonowania demokracji w naszym kraju.

Pominięto „trudno powiedzieć”.

⁸ W listopadzie '96 badanie zrealizowane przez OBOP, cyt. za: J. Kurczewski, *Posłowie a opinia publiczna*, wyd. ISNS UW, Warszawa 1999.

Również ogólne nastroje społeczne były znacznie lepsze jesienią '96 niż pod koniec roku '99. Przypomnijmy - na przykładzie dobrych ocen ogólnego kierunku rozwoju sytuacji w kraju i dobrych ocen sytuacji gospodarczej - jak zmieniały się one w okresie od listopada '96 do grudnia '99.

W roku '99 obserwowaliśmy wyraźne załamanie się nastrojów społecznych. Wraz z nim nastąpiło nie tylko nasilenie nostalgii za PRL-em, ale także przyrost krytycyzmu wobec transformacji ustrojowej. Wyrażał się on zarówno we wzroście przekonania, że zmiany zachodzące w Polsce od roku '89 przyniosły ludziom więcej strat niż korzyści, jak i negatywnych opinii o przemianach w dziedzinie gospodarki i polityki.

Tabela 3

Czy zmiany zachodzące w Polsce od roku '89 przyniosły ludziom więcej korzyści czy strat?	Wskazania respondentów według terminów badań				
	X '94	IX '96	V '98	IV '99	XII '99
	w procentach				
Więcej korzyści niż strat	15	32	32	24	29
Tyle samo korzyści, co strat	32	30	31	32	31
Więcej strat niż korzyści	42	24	27	34	34
Trudno powiedzieć	10	14	10	10	6

Zróznicowania opinii w tym względzie przebiegają w znacznym stopniu podobnie jak w przypadku „nostalgii za PRL-em”. Bilans przemian pozytywnie oceniają głównie ci, którzy są zadowoleni z własnej sytuacji materialnej oraz osoby o prawicowych poglądach politycznych. Podsumowanie korzyści i strat wypada negatywnie przede wszystkim wśród niezadowolonych z własnej sytuacji materialnej oraz badanych o poglądach lewicowych. Charakterystyczne, że w pokoleniu dwudziestolatków zdecydowanie przeważa opinia o pozytywnym bilansie przemian, natomiast wśród badanych powyżej 45 roku życia wyraźnie górę bierze przekonanie, że bilans ten jest negatywny.

Tabela 4

Czy od 1989 roku:	Zmieniło się na lepsze				Praktycznie nic się nie zmieniło				Zmieniło się na gorsze				Trudno powiedzieć			
	II '91	III '96	V '98	XII '99	II '91	III '96	V '98	XII '99	II '91	III '96	V '98	XII '99	II '91	III '96	V '98	XII '99
	w procentach															
- w stosunkach z innymi krajami	68	74	76	74	9	13	7	9	11	8	3	5	12	5	14	12
- w polskiej gospodarce	39	59	61	51	18	9	9	9	39	30	23	34	4	2	7	7
- w polityce	54	47	51	42	13	17	16	16	21	30	17	28	12	6	16	13

Jedynie ocena zmiany usytuowania Polski w świecie po roku '89 jest, zdaniem zdecydowanej większości badanych, niezmiennie pozytywna. Natomiast w roku '99 opinie o zmianach w polskiej gospodarce i życiu politycznym wyraźnie się pogorszyły w stosunku do ocen z roku '96. Pogorszeniu uległ także ogólny bilans przemian z punktu widzenia życia ludzi. Pod koniec pierwszej połowy lat dziewięćdziesiątych zdecydowanie przeważał pogląd, że transformacja przyniosła ludziom więcej strat niż korzyści. W latach '96 i '98 zarejestrowaliśmy przewagę odsetka osób wyrażających przeciwną opinię. W ubiegłym roku znowu nieco przeważał pogląd o niekorzystnych skutkach transformacji.

Interesujące natomiast jest, że równocześnie niewiele zmieniło się postrzeganie bilansu korzyści i strat, jakie ludziom w Polsce przyniósł socjalizm. Odsetek badanych, którzy uważają, że przyniósł on więcej strat niż korzyści, w zasadzie nie zmienia się od roku '95.

Natomiast na początku drugiej połowy dekady odnotowaliśmy wzrost, choć bardzo nieznaczny, odsetka tych, którzy oceniają ten bilans jako korzystny dla socjalizmu, oraz osób sądzących, że jest on wyrównany. W efekcie pod koniec roku '99 dokładnie tyle samo badanych uważało, że socjalizm przyniósł większości ludzi w Polsce więcej korzyści niż strat, ile wyrażało przeciwną opinię (po 30%).

Tabela 5

Jak Pan(i) ocenia, czy ustrój socjalistyczny przyniósł większości ludzi w Polsce więcej korzyści czy strat?	Wskazania respondentów według terminów badań					
	III '94	VII '94	X '95	V '97	IV '99	XII '99
	w procentach					
Więcej korzyści niż strat	28	25	24	30	28	30
Tyle samo strat, co korzyści	33	28	28	28	30	31
Więcej strat niż korzyści	27	34	32	32	29	30
Trudno powiedzieć	12	13	16	10	13	9

Wraz z ogólnym wzrostem krytycyzmu wobec dokonujących się przemian wzrastał także krytycyzm badanych wobec tego, co obserwowali w swoim bezpośrednim otoczeniu. Pozytywne zmiany w miejscu swego zamieszkania z roku na rok konstatowało coraz więcej osób. W roku '97 stanowili oni już ponad połowę ogółu badanych. Jednak w latach następnych odsetek ten się zmniejszał, natomiast rosła liczba osób stwierdzających zmiany na gorsze. Wydaje się, że może to być rezultatem zarówno ogólnego wzrostu krytycyzmu wobec nowej rzeczywistości, jak i tego, że badani niejako przyzwyczaili się do pozytywnych zmian, jakie zaszły w ich miejscowościach w pierwszym etapie transformacji, a obecnie nie dostrzegają dalszych.

Tabela 6

Czy od roku 1989 w Pana(i) miejscowości:	Wskazania respondentów według terminów badań					
	II '92	IV '93	IX '96	V '97	V '98	XII '99
	w procentach					
- zmieniło się na lepsze	35	41	54	56	48	44
- praktycznie nic się nie zmieniło	24	29	23	23	26	26
- zmieniło się na gorsze	41	27	17	16	17	23
Trudno powiedzieć	0	3	5	5	10	7

Z pogorszeniem się postrzegania władzy przez obywateli może się łączyć zarejestrowany w grudniu '99 wzrost odsetka badanych twierdzących, że w warunkach demokracji stosunek władzy do obywateli zmienił się na gorsze. Wiosną '98 przeważała opinia, że w tej sferze życia nastąpiły zmiany na lepsze. Pod koniec ubiegłego roku jedna trzecia badanych była zdania, że od roku '89 pod tym względem zmieniło się na gorsze, nieco więcej wyrażało przeciwną opinię, jedna czwarta zaś twierdziła, że praktycznie nic się nie zmieniło.

Tabela 7

Czy od 1989 roku w stosunkach między władzą a ludźmi:	Wskazania respondentów według terminów badań	
	V '98	XII '99
	w procentach	
- zmieniło się na lepsze	41	35
- praktycznie nic się nie zmieniło	22	23
- zmieniło się na gorsze	26	33
Trudno powiedzieć	10	9

★

★

★

W końcu roku '99 odnotowaliśmy wyraźny wzrost liczby Polaków odczuwających nostalgię za PRL-em. Jesienią '96 co piąty badany deklarował, że mając do wyboru powrót do życia w Polsce Ludowej czy życie w dzisiejszej Polsce wybrałby tę pierwszą opcję. Trzy lata później deklarację taką składał już co trzeci badany. Ogólnie rzecz biorąc można powiedzieć, że w dzisiejszej Polsce woleliby żyć przede wszystkim beneficjenci przemian - badani o wyższym statusie społecznym, osoby zadowolone z własnej sytuacji materialnej, natomiast w Polsce Ludowej - ci, którzy na przemianach stracili, lub za mało - we własnym odczuciu - zyskali i należą do grup o niższym statusie.

Jedyną grupą społeczną dającą się wyraźnie wyodrębnić, w której ponad połowę stanowią ci, którzy przedkładają życie w realnym socjalizmie nad życie w dzisiejszej Polsce, są rolnicy. Nawet wśród bezrobotnych wskazania były mniej więcej równo podzielone.

Wydaje się, że wzrost w porównaniu z rokiem '96 liczby osób opowiadających się za Polską Ludową należy wiązać przede wszystkim z załamaniem się nastrojów społecznych, jakie obserwujemy od początku ubiegłego roku, które co najmniej w znacznej części należy zaliczyć do kosztów wprowadzonych reform. Spadek nastrojów spowodował bądź nasilił wzrost krytycyzmu wobec całego procesu transformacji.

Opracował

Michał STRZESZEWSKI

A N E K S

Tabela 1. Gdyby miał(a) Pan(i) do wyboru: powrót do życia w socjalizmie, tak jak w ostatnich dziesięciu-dwudziestu latach Polski Ludowej, czy życie w Polsce dzisiejszej, co by Pan(i) wybrał(a)?
1 - Życie w socjalizmie - takim, jaki był; 2 - Życie w dzisiejszej Polsce

	(%)			
	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	32	57	11	1521
Płeć				
Mężczyźni	29	61	10	722
Kobiety	35	54	11	800
Wiek				
18-29 lat	17	68	14	357
30-34	26	64	10	130
35-44	33	57	10	299
45-54	38	53	9	290
55-64	40	49	10	207
65 lat i więcej	43	49	8	239
Miejsce zamieszkania				
Wieś	39	46	14	551
Miasto do 20 tys.	35	59	6	181
20 - 100 tys.	35	54	11	300
101 - 500 tys.	19	73	9	266
501 tys. i więcej mieszk.	24	68	8	224
Wykształcenie				
Podstawowe	50	40	10	423
Zasadnicze zawodowe	34	52	14	414
Średnie	22	67	11	535
Wyższe	10	87	3	148
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	9	87	5	99
Prac. umysł. niż. szczebla	19	71	10	156
Pracownicy fiz.- umysł.	31	59	10	129
Robotnicy wykwalifikowani	30	60	10	145
Robotnicy niewykwalifik.	37	58	6	52
Rolnicy	53	28	19	63
Pracujący na własny rach.	11	80	10	70
Bierni zawodowo				
Renciści	48	42	9	186
Emeryci	41	50	9	313
Uczniowie i studenci	5	75	20	100
Bezrobotni	45	41	14	131
Gospodynie domowe i inni	33	57	11	77
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	24	68	8	308
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	26	64	10	106
sekt. pryw. poza rolnict.	18	73	9	268
prywatnym gosp. rolnym	52	26	22	67
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	53	34	14	217
276 - 399	36	55	9	166
400 - 549	31	58	10	335
550 - 799	29	64	7	228
Powyżej 799 zł	19	74	8	235
Ocena własnych war. mater.				
Złe	49	40	11	560
Średnie	29	60	12	622
Dobre	10	81	8	340
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	24	65	11	77
Raz w tygodniu	31	58	11	728
1-2 razy w miesiącu	36	53	11	244
Kilka razy w roku	36	54	9	303
W ogóle nie uczestniczy	26	64	10	163
Poglądy polityczne				
Lewica	44	46	10	378
Centrum	31	57	12	416
Prawica	13	81	6	407
Trudno powiedzieć	42	41	17	318

Tabela 2. Czy zmiany zachodzące w Polsce od roku 1989 przyniosły ludziom więcej korzyści czy strat? 1 - Więcej korzyści niż strat; 2 - Tyle samo korzyści, co strat; 3 - Więcej strat niż korzyści

(%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	29	31	34	6	1522
Płeć					
Mężczyźni	30	28	35	7	722
Kobiety	27	33	34	6	800
Wiek					
18-29 lat	41	29	23	7	357
30-34	28	39	27	7	130
35-44	25	34	35	6	299
45-54	28	25	42	5	290
55-64	23	25	48	4	207
65 lat i więcej	21	35	35	9	239
Miejsce zamieszkania					
Wieś	21	29	41	9	551
Miasto do 20 tys.	33	26	33	8	181
20 - 100 tys.	27	34	35	4	300
101 - 500 tys.	39	36	22	3	266
501 tys. i więcej mieszk.	36	26	34	4	225
Wykształcenie					
Podstawowe	16	29	45	9	423
Zasadnicze zawodowe	26	32	36	7	414
Średnie	35	32	28	4	536
Wyższe	49	25	23	3	148
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	45	30	18	7	99
Prac. umysł. niż. szczebla	37	32	27	4	156
Pracownicy fiz. - umysł.	29	36	31	5	129
Robotnicy wykwalifikowani	33	34	26	7	145
Robotnicy niewykwalifik.	28	23	45	4	52
Rolnicy	6	18	68	8	63
Pracujący na własny rach.	42	35	19	4	70
Bierni zawodowo					
Renciści	13	26	53	7	186
Emeryci	23	34	36	7	313
Uczniowie i studenci	51	27	15	8	100
Bezrobotni	22	26	46	6	131
Gospodynie domowe i inni	35	33	27	5	77
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	32	35	28	5	308
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	38	22	36	4	106
sekt. pryw. poza rolnict.	37	35	22	6	268
prywatnym gosp. rolnym	10	21	60	9	67
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	15	28	52	5	217
276 - 399	28	32	36	4	166
400 - 549	25	34	34	7	335
550 - 799	31	34	29	5	228
Powyżej 799 zł	43	30	23	4	235
Ocena własnych war. mater.					
Złe	17	28	48	7	560
Średnie	27	34	33	6	622
Dobre	51	29	15	5	340
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	40	41	15	4	77
Raz w tygodniu	27	34	33	7	728
1-2 razy w miesiącu	23	23	48	6	244
Kilka razy w roku	30	30	36	4	304
W ogóle nie uczestniczy	36	25	30	10	163
Poglądy polityczne					
Lewica	19	28	49	3	379
Centrum	27	34	33	5	416
Prawica	48	31	17	5	407
Trudno powiedzieć	18	28	40	14	318

Tabela 3. Jak Pan(i) ocenia, czy ustrój socjalistyczny przyniósł większości ludzi w Polsce więcej korzyści czy strat? 1 - Więcej korzyści niż strat; 2 - Tyle samo strat, co korzyści; 3 - Więcej strat niż korzyści

	(%)				
	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	30	31	30	9	1522
Płeć					
Mężczyźni	29	32	32	7	722
Kobiety	31	30	29	10	800
Wiek					
18-29 lat	18	31	37	14	357
30-34	25	42	27	6	130
35-44	29	36	29	6	299
45-54	35	27	32	6	290
55-64	40	27	24	9	207
65 lat i więcej	36	29	26	9	239
Miejsce zamieszkania					
Wieś	31	33	24	12	551
Miasto do 20 tys.	39	25	29	7	181
20 - 100 tys.	30	30	32	8	300
101 - 500 tys.	21	39	35	6	266
501 tys.i więcej mieszk.	31	24	38	7	225
Wykształcenie					
Podstawowe	39	27	21	13	423
Zasadnicze zawodowe	27	35	29	9	414
Średnie	28	31	34	6	536
Wyższe	18	33	45	5	148
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	14	38	43	5	99
Prac.umysł.niż.szczebla	26	28	42	5	156
Pracownicy fiz.-umysł.	29	35	30	6	129
Robotnicy wykwalifikowani	25	32	36	8	145
Robotnicy niewykwalifik.	24	35	34	7	52
Rolnicy	40	34	11	16	63
Pracujący na własny rach.	19	38	34	9	70
Bierni zawodowo					
Renciści	45	27	17	11	186
Emeryci	35	31	27	7	313
Uczniowie i studenci	17	19	45	19	100
Bezrobotni	35	32	22	10	131
Gospodynie domowe i inni	28	34	29	9	77
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	25	34	37	4	308
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	24	35	31	10	106
sekt. pryw. poza rolnict.	22	33	40	5	268
prywatnym gosp. rolnym	43	27	13	17	67
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	37	34	21	8	217
276 - 399	31	31	26	12	166
400 - 549	28	34	30	9	335
550 - 799	30	35	30	6	228
Powyżej 799 zł	28	27	39	6	235
Ocena własnych war. mater.					
Złe	40	29	23	9	560
Średnie	26	36	30	9	622
Dobre	21	26	43	9	340
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	20	26	41	13	77
Raz w tygodniu	28	33	30	8	728
1-2 razy w miesiącu	26	33	32	9	244
Kilka razy w roku	36	31	25	7	304
W ogóle nie uczestniczy	35	23	29	12	163
Poglądy polityczne					
Lewica	49	31	16	3	379
Centrum	27	35	29	9	416
Prawica	14	29	51	6	407
Trudno powiedzieć	31	29	21	19	318